Edebiyat Araştırmaları

Editörler:

Prof. Dr. Selma Baş
Doç. Dr. Soner İşimtekin
Doç. Dr. M. Halil Erzen
Doç. Dr. Gülşen Torusdağ
Dr. Öğr. Üyesi Nükhet Eltut Kalender
Dr. Öğr. Üyesi M. Arif Erzen
Dr. Semra Öğretmen Aslan

PALET YAYINLARI

EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

Editörler:
Prof. Dr. Selma Baş
Doç. Dr. Soner İşimtekin
Doç. Dr. M. Halil Erzen
Doç. Dr. Gülşen Torusdağ
Dr. Öğr. Üyesi Nükhet Eltut Kalender
Dr. Öğr. Üyesi M. Arif Erzen
Dr. Semra Öğretmen Aslan

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
YAYINCI SERTİFİKASI NUMARASI
44040

EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

Bu kitabın bütün yayın hakları Palet Yayınlarına aittir.
Yayınevinin yazılı izni alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği tanıtmalar ve akademik çalışmalar haricinde, kısmen veya tamamen kitaptan alıntı yapılamaz.
Eser, matbu yahut dijital ortamda kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Bu yayın, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fuat Sezgin Ortadoğu ve Avrasya Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin akademik faaliyetidir. Bu kitapta yayımlanan bölümlerin içeriği ile ilgili her türlü yasal sorumluluk yazarlarına aittir.

ISBN: 978-625-8414-26-4

BASKI
ŞELÂLE OFSET
Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. No: 22 Karatay / Konya
MATBAA SERTİFİKASI NUMARASI: 46086

Konya, Haziran 2022

PALET YAYINLARI
Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya
Tel. 0332 353 62 27
www.paletyayinlari.com.tr

EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

Editörler:
Prof. Dr. Selma Baş
Doç. Dr. Soner İşimtekin
Doç. Dr. M. Halil Erzen
Doç. Dr. Gülşen Torusdağ
Dr. Öğr. Üyesi Nükhet Eltut Kalender
Dr. Öğr. Üyesi M. Arif Erzen
Dr. Semra Öğretmen Aslan

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7

KIRGIZİSTAN SAHASINDAKİ KALPLAR İLE ANADOLU SAHASINDAKİ YALANLAMALAR 9
İlknur Bayrak İşcanoğlu

GEÇMİŞİN GÜNCELDEKİ İZDÜŞÜMÜ: HALKBİLİM BAĞLAMINDA SAĞLIKLA İLGİLİ ATASÖZLERİ VE COVİD-19 PANDEMİSİ 29
Fatma Yıldırmış

18. YY. FARSÇA DEYİM SÖZLÜKLERİNDEN *MECMA'U'L-EMSÂL*'İN KAYNAKLARI 51
Şerife Yerdemir

INEVITABLE CONFLICTS OF LIFE IN JOHN WEBSTER: BLACK VERSUS WHITE, MAN VERSUS WOMAN 91
Neslihan Günaydın Albay

ON JASON COMPSON JR, THE VILLAIN OF *THE SOUND AND THE FURY* BY WILLIAM FAULKNER 117
Süleyman Kasap / Rojev Ağıt Sari

ALIENATED PROTAGONISTS IN J.D. SALINGER'S *THE CATCHER IN THE RYE* AND VILADIMIR NABOKOV'S *PNIN* *127*
Merve Nur Tuğtekin Aydın / Bülent Cercis Tanrıtanır

ANA HATLARIYLA FANTASTİK EDEBİYATIN BATIDAKİ SERÜVENİ 137
Aydın Görmez

İSTİKLÂL MARŞI'NDA MEHMET ÂKİF'İN ARUZ TASARRUFLARI 151
Bekir Belenkuyu

KEMAL TAHİR'İN *YEDİÇINAR YAYLASI* ROMANINDA TARİH, TOPLUM VE SİYASET 171
Mehmet Baki Bilik

TOMRİS UYAR'IN EDEBİYATLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE 185
Murat Turna

LEYLA ERBİL'İN *CÜCE* ADLI ROMANINDA ÜÇGEN ARZU MODELİ 217
Sema Özher Koç

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATTA YÖNTEM BELİRLEME SORUNU ÜZERİNE ANGLOFON ELEŞTİRİ KAYNAKLI BİR ARAŞTIRMA 231
M. Metin Barlık

TÜRK VE ALMAN MİLLİ MARŞLARINA METAFORLAR EKSENİNDE BİR BAKIŞ.....251
Sabri Balta

SELÇUK BARAN'IN *HAZİRAN* ÖYKÜ KİTABINDA KADINLAR DÜNYASI: AHLAK, YABANCILAŞMA VE ÖZGÜRLÜK İSTENCİ 273
Sibel Ezgin-Ağıllı

VAN EFSANELERİ, MENKIBELERİ, MASALLARI VE TÜRKÜLERİNDE DEĞERLER AKTARIMI 299
Bora Yılmaz

TÜRK EDEBİYATINDA HIZIR'LA YOLDAŞLIK.....321
Harun Dikkaya

FELAKETLERE KARŞI EDEBİYATI YARDIMA ÇAĞIRMAK (CHRISTA WOLF'UN *KESİNTİ* ADLI YAPITI ÜZERİNE EKOELEŞTİREL BİR İNCELENME) 333
Semra Öğretmen Aslan / Mehmet Ali Adıyaman

İSTİKLÂL MARŞI'NDA MEHMET ÂKİF'İN ARUZ TASARRUFLARI*

*Bekir Belenkuyu***

Giriş

Aruz, köken itibariyle Türkçeye has bir sistem olmadığı halde asırlar süren bir tekâmül çizgisi üzerinde Türkçede tatbik edilmiştir. Aruzun en uyumlu bir şekilde Türkçe manzumelerde karşımıza çıktığı XIX. asırda ise aruz eleştirileri en üst seviyeye ulaşmıştır. Başta Türkçenin telaffuzunu bozduğu, Arapça ve Farsça kelimelerin daha çok kullanımını zorunlu kıldığı gibi noktalar üzerinde aruz eleştirilerinin yoğunlaştığı görülür. Aruz hakkında yapılan eleştirilerin haklı tarafları olmakla birlikte ideolojik bazı yaklaşımların ürünü olduğu da açıkça takip edilmektedir. Zira aruz hakkında ölümcül hamleler şeklinde yapılan eleştiriler sürerken diğer yanda Tevfik Fikret ve bilhassa Mehmet Âkif Ersoy'un Türkçe ve aruzu en iyi şekilde barıştırdığı görülür.

Mehmet Âkif'in *İstiklâl Marşı*'ndaki aruz tasarruflarını ele almadan önce onun aruz veznine olan hâkimiyetini anlamak gerekir. Bu bakımdan Mehmet Âkif'in Safahat'ta kendini gösteren, aruz veznini kullanımıyla ilgili bazı hususlara değinmek yerinde olacaktır.

---

* Bu çalışma XIII. Uluslararası Türkçe Sempozyumu'nda sunulan "İstiklâl Marşı'nda Mehmet Âkif'in Sesini Yeniden Duymak" başlıklı bildirinin yeniden gözden geçirilmiş, düzenlenmiş ve genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye, bekirbelenkuyu@anadolu.edu.tr.

Mehmet Âkif'in Aruzu Hakkında

Mehmet Âkif'in manzumeleri pek çok açıdan değerlendirmeye tabi tutulabilir. Sanatına çok kıymet verip ona büyük bir değer atfedenler olduğu gibi manzumelerinin sanat ölçülerinden tamamen uzak olduğunu iddia edenlere rastlamak da mümkündür. İçerik itibariyle de Âkif'in manzumeleri hem taraftara hem de aynı derecede düşmana sahiptir. Âkif'in yazdıkları, bütün bu yönleriyle her ne kadar tartışmaya açık olsa da akıcı üslûbu, temiz Türkçesi ve aruz üzerindeki mutlak hâkimiyeti bakımından tartışmadan bir o kadar uzaktır (Şafak, 1999: 226). Âkif'in aruza olan hâkimiyetiyle ilgili şu hususlar konuyla ilgili bir çerçeve çizecektir.

Âkif'i tanıyan farklı isimlerin bildirdiğine göre Âkif küçük yaşlarda şiire, nazma merak sarmıştır. Nazma karşı tabiatındaki kabiliyet gayretiyle birleşince aruzdaki başarısı ortaya çıkmıştır. Süleyman Nazif, Âkif'in dilindeki aruzu Hz. Davud'un elindeki demire benzetir (Şafak, 1999: 226). Safahat'taki farklı manzumelerde görüldüğü gibi Âkif, anlatmak istediği meseleyi, kıssayı, hikâyeyi, his ve düşünceyi anlatırken aruzu büyük bir kolaylıkla kullanmıştır. Bunda elbette Âkif'in aruz bilgisinin yanında Türkçeye olan hâkimiyetinin de önemli bir payı vardır.

Dilin inceliklerine vâkıf olan Âkif'in aruzda yakaladığı başarının sırlarını izah eden Mithat Cemal Kuntay Âkif'in ifadelerindeki tasarrufların aruza etkilerini de şu şekilde ortaya koymaktadır: "*Arûz mimarı olarak Âkif tektir; aruzda yüz katlı binalar kurar; ve, ki edatlarının, olup sigalarının çemberleriyle; nida seslerinin kemerleriyle; cümle portrelleriyle; istifham kancalarıyla; hasılı, demirden kuşaklarla bu binaların iskeletlerinin eczalarını birbirine bağlar. Âkif'ten evvel hiç kimse, bu derece ayağa kalkan bir nazmın sayısız katlarından ufuklara bakamadı.*" (Kuntay, 1989: 283).

Nihad Sâmi Banarlı da Âkif'i aruz konusunda çığır açıcı bir konuma yerleştirir. Âkif'in Türk şiir sanatında ilerlemeye vesile olduğunu, sağlam söyleyişe sahip Muallim Naci'nin izinde başladığı nazmı hiç görülmediği kadar tabiî ve kolay bir hale getirdiğini belirtir. Banarlı'ya göre "*bu veznin, pürüzsüz bir halk türkçesiyle ve halkın konuşma lisaniyle birleşerek, tam bir Türk aruzu haline gelişindeki kat'i muvaffakiyet, Âkif'indir*" (1983: 1158).

Aruzu Türkçeleştirmek ve konuşma diline yaklaştırmak konusunda Mehmet Âkif'in tartışılmaz başarısına rağmen bu husus beraberinde bazı olumsuzlukları da getirir. Fuad Köprülü aruzu Âkif kadar tabii kullanıp onu Türk aruzu haline getiren bir başka ismin olmadığını ifade ettikten sonra Âkif hakkında şu eleştiriyi yapar: "*... Nazmı, lüzûmundan fazla nesirleştirdiği için sanat bakımından tenkit etmek haksız değildir.* (Köprülü, 1965: 652)"

Âkif'in nazmı nesirleştirmesinin, türlü cümle yapılarıyla konuşma diline yakınlaştırmasının elbette bir amacı vardır. Âkif'in manzumeleri her şeyden önce bir mesajla meydana çıkar. Bu noktada saf şiir olmaktan uzak olacağının ilk duruşunu sergiler. Sözün etkili ve kalıcı olması için gereken şartları nazımda bulan Âkif'in manzumeleri bu bakımdan bir araçtır. Hal böyle olunca nazma dair bütün unsurlar bizatihi amaç olmaktan uzaklaşır. Beyit, kafiye, redif gibi unsurların yanında aruz da yalnızca bir araç olarak manzumelerdeki yerini alır. Bu bakımdan Âkif'in kullandığı aruz vezninin, manzumelerin muhtevasıyla şekillendiği söylenebilir. Bu noktada şunu eklemekte fayda var: Âkif'in aruzunu şekillendiren ana damarın klasik Osmanlı şiiri değil dinî-tasavvufî Türk şiiri olduğu düşünülebilir. Çünkü vezinlerdeki tavrın klasik söyleyişten saptığı ve Türkçe söyleyişin daha çok tercih edildiği yaklaşım dinî-tasavvufî Türk şiirinde karşımıza çıkar. Her ne kadar işlediği konular farklılaşsa da bu tavrın Âkif'in anlayışına daha yakın olduğu görülecektir.

Aruzun Âkif tarafından araç olarak kullanımı daha farklı şekillerde de kendini gösterir. Mithat Cemal'e göre Âkif, aruzla resim yapan adamdır (Güneş, 2010: 250). Özellikle hikâye muhtevasına sahip manzumelerinde Âkif'in yaptığı tasvirlere bakınca aruzun mu kelimelere yoksa kelimelerin mi aruza ayak uydurduğu artık anlaşılamaz olur. Âkif bu tasvir bölümlerinde oldukça akıcı ve tabiî ifadelerle sahneleri kelimelerle canlandırır. Böyle mısralarda sanki aruzun koyduğu sınırlar tamamen ortadan kalkmış gibidir. *Safahat*'ta yer alan *Seyfi Baba*, *Mahalle Kahvesi* gibi manzumelerde bu hususun parlak örneklerine rastlamak mümkündür.

Âkif'in, manayı aktarmada asıl görevi gören nesir yerine neden nazmı ve aruzu tercih ettiği onun herkesçe bilinen hayat tarzıyla ilgili olmalıdır. Âkif gibi geçmişine bağlı, disiplinli, ölçülü ve her türlü israftan uzak bir hayat sahibinin sözlerinin de bu niteliklerde olması şaşırtıcı değildir. Her ne kadar Osmanlı şiirinde eleştirdiği yönler olsa da Âkif bu geleneğin en önemli taşıyıcısı olan aruza sımsıkı bağlıdır. Bunun dışında nazmın kayıtlayıcı olmakla birlikte belli bir düzeni zorunlu kılması Âkif'in tercihinde önemli bir yere sahip olmalıdır. Ayrıca fazlalıktan uzak, anlatılmak isteneni az sözle vurucu bir şekilde anlatma isteği de Âkif'i nazma yönlendirmiş olmalıdır. Denilebilir ki, Âkif'i bir dava ve fikir adamı yapan niteliklerin en belirgin olarak kendini gösterdiği unsur, onun manzumelerini şekillendiren aruzdur.

Aruzun Âkif'in manzumelerinde doğrudan bir amaç olmadığını yukarıda belirtmiştik. Yahya Kemal için bir musiki aleti gibi tasavvur edilen aruz Âkif için yalnızca bir ölçüdür. Bu bakımdan Âkif'in hece veya aruz vezni arasında esasta bir ayrım gözetmediği, Yunus Emre'nin hece vezniyle söylenmiş pek çok şiirini ezbere bildiği Hasan Basri Çantay'ın hatıralarında zikredilir. Bu hatırada

Âkif'in şiirde şekle itibar etmediği fakat kendisinin "*müşkilpesend*" olduğundan dolayı aruzu tercih ettiği de kaydedilmiştir (1966: 79).

Âkif manzumelerini kaleme alırken "*müşkilpesent*"tir. Kolay yazamadığını, manzumelerinin üzerinde çok uğraştığını Âkif'in yakın dostu Hasan Basri Çantay haber veriyor (1966: 58). Bugün son halini okuduğumuz manzumelerin neredeyse kusursuz oluşunu ve Türkçeyi rencide etmeyen bir aruza sahip bulunuşunu Âkif'in zor beğenen bir nâzım olmasına borçluyuz. Onun manzumeleri "*dupduru ve akkın*" bir vezne sahiptir. Fakat bu niteliklere sahip bir aruz için Âkif'in çok büyük bir gayret sarf ettiği de açıktır (Çantay, 1966: 78)

Mehmet Âkif'in manzumelerinde karşımıza çıkan tekellüfsüz ifadelere bakıldığında aruzun genel geçer kurallarına aykırı ifadelere rastlamak mümkündür. Bu durum Âkif'in aruzunu kıymetleri ve kusurlarıyla "*şahsî bir aruz*" haline getirir (Güneş, 2010: 250). Bu tasarrufun bilinçli bir tercih olduğu açıktır. Çünkü Âkif sözden önce manayı tercih etmiştir. Bununla birlikte dönemin aruz anlayışının da farkında olmak gerekir. Aruz konusundaki kusur veya başarı nitelendirmesi yapılırken genellikle belli bir anlayış öncelenerek hüküm verilmektedir. Hâlbuki aruzun Türkçedeki serüveni boyunca farklı yaklaşımlarla ele alındığı görülür. Aruzu tatbik eden Türk şiirindeki tasarrufların doğruluğuna veya yanlışlığına hükmetmeden önce aruzun Türk şiirindeki doğuş ve yükseliş estetiği içindeki seyrine göz atmak ve bunu çözümlemek gerekir (Banarlı, 1983: 158). Böyle bir yaklaşım Âkif'in aruzunun doğru anlaşılmasına da yardımcı olacaktır.

Her şeyden önce Mehmet Âkif Türk aruzdaki büyük kırılmanın ikinci evresinde manzumelerini kaleme almıştır. Âkif'in yıllarında klasik dönemde ağır ağır, etrafına bakınarak ve güzelliklerin tadına vararak yürüyen bir insanı andıran eski aruzun yerini ateşli, dinamik bir adamı andıran yeni aruz almıştır. Bu bakımdan klasik söyleyişte en ağır havada seyreden bir vezinle bile Âkif'in ateşli, celâlli ve sancılı mizacının yansıması olan manzumeler karşımıza çıkmaktadır (Şafak, 1999: 231).

Son olarak Âkif'in vezin anlayışıyla ilgili olan inşâd meselesine de değinelim. Şiir inşâdının nasıl olması gerektiğiyle ilgili kaleme aldığı makalesinde(1327) Âkif bazı hususlar üzerinde önemle durur. Özetleyecek olursak Âkif'e göre; doğru ve etkileyici bir inşâd için lisanımızda kullanılan vezinler bilinmelidir. Kelimelerdeki uzatmalara veya kısa okumalara mutlaka dikkat edilmelidir. Manzume nesir gibi dümdüz okunmamakla birlikte aşırıya kaçarak aruz taassubuyla taktî' edercesine de okunmamalıdır. İmâle konusunda dikkatli olunmalı, Türkçe kelimelerdeki imaleler pek belli edilmemelidir. Bununla birlikte anlama kuvvet verecek kasıtlı imâle ve medlerin uzun okunuşu da asla ihmal edilmemelidir. Manzumede mısradan mısraa sarkan cümleler varsa bunlar okuyuşla hissettirilmeli, müstakil mısralar gibi okunmamalıdır. Vezin, kafiye ve tavırdan

taviz vermemek şartıyla manzumede yer alan hisler, hayaller, fikirler inşâd eden tarafından aktarılabilmelidir (Ersoy, 1327: 358-360). Özet halinde verdiğimiz bilgilerde görüldüğü gibi Âkif aruz vezniyle yazılmış bir manzumeyi sadece kâğıt üzerinde tasavvur etmemiş, bu manzumelerin aynı zamanda seslendirilişine de büyük önem vermiştir. Bu bakımdan kaleme aldığı manzumelerin şekil ve mana uyumuna azami özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu manzume hele ki bir milletin kurtuluş destanı olan *İstiklâl Marşı* olunca Âkif'in her bir aruz tasarrufunu kasıtlı ve şuurlu bir şekilde takip ettiği düşünülmelidir.

Âkif'in vezin tasarruflarına örnek olmak üzere *Safahat* baştan sona kadar başarılı numunelerle doludur. Bu örneklerin aşağıda ele alınan ölçüler çerçevesinde incelenmesi mümkündür. Şimdi de Âkif'in olduğu kadar bir ülkenin de kaderinde önemli bir yere sahip olan *İstiklâl Marşı*'nın vezni hususu ele alınacaktır.

İstiklâl Marşı'nın Vezni ve Mehmet Âkif'in Vezin Tasarrufları

"*İstiklâl Marşı*'nın vezni" denildiğinde bu hususun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından nasıl anlaşıldığı konusu araştırmaya muhtaçtır. Bununla birlikte bir milletin değişen kaderine en somut delil olan bu marşın vezninin vatandaşlar tarafından hakkıyla bilindiğini iddia etmek de mümkün değildir. İlk, orta ve lise düzeyindeki formal eğitim sistemi içinde bile bu meseleye yer verilmediği için böyle bir neticeyle karşılaşmak hazin olsa da şaşırtıcı değildir. *İstiklâl Marşı* ile muhatap olunan günümüzdeki bestenin prozodi bakımından ciddî hatalara sahip oluşu da eklenince bu eserin vezni konusu git gide bilinmezlikler ardına saklanmaktadır. Fakat *İstiklâl Marşı*'nın resmî marş olarak kabul edildiği 12 Mart 1921 tarihinden bugüne kadar durum her nasıl anlaşılmış olursa olsun Mehmet Âkif, *İstiklâl Marşı*'nı baştan sona aruz vezniyle kaleme almıştır.

Mehmet Âkif, manzumelerinde kullandığı vezinlerden dört tanesi üzerinde bilhassa durur. Belli konu, durum ve hisleri belli vezinlerle ele alır (Şafak, 1999: 232-235). Bütün vezinler arasında remel bahrine ait *Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün* ise Âkif'in en çok sevdiği ve en başarılı ürünlerini verdiği vezin olmuştur. İçerisindeki kısa/açık hecelerin çokluğu, Türkçe söyleyişe daha uygundur. Aruzun en canlı ve akıcı vezinlerinden olan bu kalıp hafif bir ahenge sahiptir. İlk ve son tef'ilelerindeki değişebilme seçeneği bu vezni diğerlerinden farklı kılmaktadır (Şafak, 1999: 235). Baştaki Fe'ilâtün tef'ilesinin Fâ'ilâtün, sondaki fe'ilün tef'ilesinin fa'lün olabilmesi vezin hususundaki hareket kabiliyetini arttırmaktadır. Bu seçenekler şair ve nâzım tarafından istenilen şekilde tercih edilebilir. Yapılan değişiklikler sayesinde bir hece azaltılabilir ve aynı veznin dört farklı seçeneği bu vezni kullanana daha rahat bir hareket imkânı tanır.

İstiklâl Marşı'nda veznin fırsat tanıdığı dört seçenek de yer alır. Mısralardaki vezin değişimleri ve kelimeler üzerindeki uygulamalar hakkında daha detaylı bilgi vermeden önce *İstiklâl Marşı*'nın veznini baştan sona bir tablo üzerinde gösterelim. Bu tabloda mısralar tef'ilelerine de bölünmüş bir şekilde görülecektir. Her satır sonundaki harf kodlarının karşılığı ise şu şekildedir: Veznin asıl hâli olan "*Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün*" için (A), yalnızca ilk tef'ilesi değişmiş hâli olan "*Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün*" için (B), yalnızca son tef'ilesi değişmiş "*Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün*" hali için (C), hem ilk hem de son tef'ilenin değiştiği "*Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün*" için (D) kodu kullanılmıştır. Bu harf kodları çok küçük değişikliklere sahip olan seçenekleri daha açık bir şekilde görmeye yarayacaktır.

1. Tablo: *İstiklâl Marşı*'nın Mısralarındaki Vezin Farklılıkları

İSTİKLÂL MARŞI* **— Kahraman Ordumuza-**				
1	1	Korkma, sönmez/ bu şafaklar/da yüzen al /sancak;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	D
	2	Sönmeden yur/dumun üstün/de tüten en /son ocak.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	3	O benim mil/letimin yıl/dızıdır, par/layacak;	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	4	O benimdir,/ o benim mil/letimindir/ ancak.	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	C
2	5	Çatma, kurban/ olayım çeh/reni ey naz/lı hilâl!	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	6	Kahraman ır/kıma bir gül. . ./ ne bu şiddet/ bu celâl?	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	7	Sana olmaz/ dökülen kan/larımız son/ra helâl,	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	8	Hakkıdır, Hak/k'a tapan, mil/letimin is/tiklâl.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	D
3	9	Ben ezelden/ beridir hür/ yaşadım, hür/ yaşarım.	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	10	Hangi çılgın/ bana zincir/ vuracakmış? /Şaşarım!	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	11	Kükremiş sel/ gibiyim; ben/dimi çiğner,/ aşarım;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	12	Yırtarım dağ/ları, engin/lere sığmam,/ taşarım.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B

* *İstiklâl Marşı*'nın kullandığımız bu metni Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nın resmi İnternet sitesinden alıntılanmıştır. https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/istiklalmarsi_metin.pdf (Erişim Tarihi: 13.08.2021). Bu dosyada yer alan metindeki uzatma işaretlerinin ve Arapça şeddeli harflerin kullanımına müdahale edilmemiştir. Ancak yazı dilinde kabul edildiği için tercih edilen kimi tasarrufların aruz konusunda eksikliğe sebep oluşuyla ilgili tekliflerimiz aşağıda kısaca belirtilmiştir.

4	13	Garb'ın âfâ/kını sarmış/sa çelik zırh/lı duvar;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	14	Benim iman/ dolu göğsüm/ gibi serhad/dim var.	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	C
	15	Ulusun, kork/ma! Nasıl böy/le bir îmâ/nı boğar,	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	16	"Medeniyet!"/ dediğin tek/ dişi kalmış/ canavar?	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
5	17	Arkadaş! Yur/duma alçak/ları uğrat/ma sakın;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	18	Siper et gövd/eni, dursun/ bu hayâsız/ca akın.	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	19	Doğacaktır/ sana va'det/tiği günler/ Hakk'ın…	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	C
	20	Kim bilir, bel/ki yarın… bel/ki yarından/ da yakın.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
6	21	Bastığın yer/leri "toprak!"/ diyerek geç/me, tanı!	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	22	Düşün altın/daki binler/ce kefensiz/ yatanı.	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	23	Sen şehîd oğ/lusun, incit/me, yazıktır/ atanı;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	24	Verme, dünyâ/ları alsan/ da, bu cennet/ vatanı.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
7	25	Kim bu cennet/ vatanın uğ/runa olmaz/ ki fedâ?	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	26	Şühedâ fış/kıracak, top/rağı sıksan/ şühedâ!	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	27	Cânı, cânâ/nı, bütün va/rımı alsın/ da Hudâ,	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	28	Etmesin tek/ vatanımdan/ beni dünyâ/da cüdâ.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
8	29	Ruhumun sen/den, İlâhî,/ şudur ancak/ emeli:	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	30	Değmesin ma'/bedimin göğ/süne nâ-mah/rem eli!	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	31	Bu ezanlar/-ki şehâdet/leri dînin/ temeli	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	32	Ebedî yur/dumun üstün/de benim in/lemeli	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
9	33	O zaman vec/d ile bin sec/de eder –var/sa- taşım;	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
	34	Her cerîham/dan, İlâhî,/ boşanıp kan/lı yaşım,	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	35	Fışkırır rû/h-i mücerred/ gibi yerden/ na'şım;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	D
	36	O zaman yük/selerek Ar/ş'a değer, bel/ki başım.	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	A
10	37	Dalgalan sen/ de şafaklar/ gibi ey şan/lı hilâl;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	38	Olsun artık/ dökülen kan/larımın hep/si helâl.	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün	B
	39	Ebediyen/ sana yok, ır/kıma yok iz/mihlâl:	Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	C
	40	Hakkıdır, hür/ yaşamış bay/rağımın hür/riyet;	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	D
	41	Hakkıdır, Hak/k'a tapan mil/letimin is/tiklâl!	Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün	D

MEHMET AKİF ERSOY

İstiklâl Marşı'nın tamamına bakıldığında vezin konusunda Âkif'in çok katı olmayan bir yol izlediği görülür. Bundaki temel sebep *İstiklâl Marşı*'nın bizzat muhtevasıdır. Âkif, köklü geleneğe sahip olan bir milletin kurtuluş ve yeniden diriliş destanını kaleme aldığının şuuruyla hareket etmiş, şekli muhtevadan üstün tutmamıştır. Dikkat edilirse bütün mısraları aynı vezne sahip olan bir bend bile bulunmamaktadır. Aruz konusundaki maharetini diğer bütün eserleriyle ispatlamış olan Âkif, bu hususu asla göz ardı etmiş olamaz. Ancak bahsettiğimiz gibi muhteva gereği veznin imkân sunduğu diğer seçenekleri tercih etmekten de çekinmemiş ve her kelimesiyle anlamlı bir destan ortaya koymuştur.

Mısralarda karşımıza çıkan vezin tercihlerini ise şu şekilde sıralayıp yorumlayabiliriz: Toplam 41 mısradan 12 tanesinde veznin asıl hali olan "*Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün*" şekli kullanılmıştır. Yalnızca ilk tef'ilenin farklı olduğu "*Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün*" şekli 20 mısrada tercih edilmiştir. Sadece son tef'ilenin değişmesiyle oluşan "*Fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün*" şekli ise yalnız 4 mısrada kullanılmıştır. İlk ve son tef'ilenin değiştirilmesiyle oluşan "Fâ'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fa'lün" şekli 5 mısrada karşımıza çıkar. Buna göre Âkif'in veznin ilk hecesi uzun/kapalı olan şeklini daha çok tercih ettiği görülür. "Korkma..., Sönmeden..., Çatma..., Kahraman..., Hakkıdır..., Hangi..., Kükremiş..., Yırtarım..., Garb'ın..., Arkadaş..., Kim bilir..., Bastığın..., Sen şehîd..., Verme..., Kim bu..., Cânı..., Etmesin..., Rûhumun..., Değmesin..., Her cerîhamdan..., Fışkırır..., Dalgalan..., Hakkıdır..., Hakkıdır..." kelime veya ifadeleriyle başlayan bu tarz mısralarda Âkif vereceği mesajın tesirini kuvvetlendirecek şuuru daha en başından telkin etmektedir. Kısa/açık hecelere göre daha vurgulu seslere sahip uzun/kapalı hecelerin tercihi Âkif için asla tesadüf veya mecburiyet değil aksine bilinçli ve kasıtlı birer tasarruftur.

Dikkat edilirse bu tef'ilelerdeki ilk hecelerin "Rûhumun..." kelimesi haricinde uzun değil kapalı heceler olduğu görülür. Yukarıda sıralananlara ek olarak *İstiklâl Marşı*'nın 9. mısraı başındaki "Ben ezelden..." ifadesinde ilk hecede ulama yapılmadan okunduğunda yine aynı vezin değeri elde edilir. Uzun hece yerine kapalı hecenin tercih edilmesi hususu değişen ve Âkif'in elinde en güzel şeklini bulan Türk aruzuna ses ve söyleyiş bakımından daha uygundur.

Mısraların son tef'ileleri ise büyük çoğunlukla vezindeki aslî haliyle karşımıza çıkar. Fa'lün şeklinde biten ve bir hecenin eksik kaldığı mısra sayısı toplamda 9'dur. İlk iki bendde ve manzumenin son bendinde, bendlerin son mısraında tercih edilen bu yapı diğer bendlerde genellikle bendin ortalardaki mısralarında karşımıza çıkar. İlk ve son tef'ilenin değişimiyle oluşan veznin karşımıza çıktığı asıl dikkat çekici bir başka yer daha vardır: En baştaki mısra. *İstiklâl Marşı*'nın başındaki "*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;*" mısraının ilk ve son tef'ilesi veznin el verdiği diğer seçeneklerle karşımıza çıkar. Bu haliyle veznin

asıl halinden bir hece eksiktir. Tekrar tekrar belirttiğimiz gibi vezin konusunda oldukça hassas ve mahir olan Âkif'in daha ilk mısrada veznin en tâlî yapısını kullanmış olması boşuna değildir. Âkif'in bu ilk mısraa büyük bir önem verdiği ve vezindeki aksama sayılabilecek bir tasarruf olması pahasına mısraı bu şekilde tanzim ettiği anlaşılır. Hakikaten bu mısra kelimelerin seçimi, sıralanışı ve belagat kuralları bakımından üzerinde uzun uzun konuşulmaya layık derin bir mısradır. Mısraın bu boyutu doğrudan şekli ile ilgili olmadığı için bu detayların izahına girişilmeyecektir. Ancak girişte belirtildiği gibi Âkif'in aruzunun kıymetleri ve kusurlarıyla "*şahsî bir aruz*" oluşuna bu mısraın güzel bir örnek olduğu söylenebilir. Çünkü Âkif bir hamur gibi yoğurduğu vezni mana icabı yeri gelince kıymetten azledecek kadar şekilcilikten uzaktır. Bununla birlikte yeni şekli daima kuralların izin verdiği çerçevede aramıştır.

Bu arada şu hususa da kısaca değinmekte fayda var. Görüldüğü gibi ilk bendin bütün mısraları veznin bütün farklı değişimleriyle, ikinci bendi ise üç farklı seçenekle kaleme alınmıştır. Bendler içindeki mısraların bu kadar birbirinden farklı vezin değişimlerine sahip olması bestelenmesini zorlaştırmıştır. Bu metnin sıradan bir şarkı gibi değil marş şeklinde bestelenmesi icabı da işin içine girince bu güçlüğün arttığı muhakkaktır. Bununla birlikte her bir hecenin teker teker ele alınmasıyla yapılacak bir bestede prozodi ve uyum hataları en aza indirilecektir.

Bugün *İstiklâl Marşı*'nın bestesi nasıl olursa olsun veya güftesi nasıl inşâd edilirse edilsin bu metni Âkif'in, aruz vezninin değerleriyle kaleme aldığı muhakkaktır. Bu ritme göre zaman zaman yükselen ve çoğu kez akıcı bir âhenge sahip olan mısralar Âkif'in girişte esaslarını özetlediğimiz kendine has inşâdıyla şekillenmiştir.

Buradan itibaren *İstiklâl Marşı*'ndaki her mısrada yer alan vezin uygulamalarıyla ilgili tasarruflara değinilecektir. Bu kısımda Âkif'in klasik dönemdeki aruz anlayışını takip ettiği veya bundan ayrıldığı noktalar da görülecektir.

2. Tablo: *İstiklâl Marşı*'nın Mısralarında Yapılan Aruz Tasarrufları ve Açıklamaları

Mısra Numarası	Mısra ve Mısrada Yapılan Aruz Tasarruflarının Açıklaması	Vezin Tasarrufları			
		İmâle	Zihâf	Uygulanan Ulama	Uygulanmayan Ulama
1.	**Korkma, sönmez/ bu şafaklar/da yüzen al /sancak;**	—	—	—	1
	Mısraın hemen başındaki "Korkma" kelimesi Türkçe emir çekiminde bir hitap ifadesidir. Kelimenin ilk hecesi iki sessiz harfle bitip ardından yine sessiz bir harf gelmesine rağmen kelime Türkçe olduğundan dolayı tek kapalı hece olarak değerlendirilmelidir. 3. tef'ilede yer alan "yüzen al" ifadesinde normalde ulama yapılması gerekirken vezin gereği vasl(ulama) yapılmadan okunmalıdır. Bu mısradaki uygulanmayan ulama "al" kelimesindeki vurguyu kuvvetlendirmektedir.				
2.	**Sönmeden yur/dumun üstün/de tüten en /son ocak.**	—	—	2	1
	Bu mısrada yer alan "yurdumun üstünde" ve "son ocak" ifadelerinin ulama yapılarak okunması gerekir. 3. tef'iledeki "tüten en" kelimeleri arasında vezin gereği vasl yapılmamalıdır.				
3.	**O benim mil/letimin yıl/dızıdır, par/layacak;**	—		—	—
	Mısraın hiçbir tef'ilesinde herhangi bir aruz tasarrufu gerekmemektedir.				
4.	**O benimdir,/ o benim mil/letimindir/ ancak.**	—	—	—	2
	İlk tef'ilenin sonundaki "benimdir" kelimesiyle ikinci tef'ilenin başındaki "o" kelimesi arasında aslında vasl bulunur. Vezin gereği ulama yapmadan okunması gereken bu kısım noktalama işaretlerini kullanan Âkif tarafından da virgülle ayrılmıştır. Yine mısraın sonundaki "milletimindir ancak" kelimeleri arasında da vezin gereği ulama yapılmamalıdır. Yapılmayan bu ulama sayesinde vurgu "milletimindir" kelimesi üzerinde yoğunlaşmış, anlam daha da kuvvetlenmiştir.				
5.	**Çatma, kurban/ olayım çeh/reni ey naz/lı hilâl!**	—	1	1	—
	Metni aldığımız dosyada "kurban" kelimesi kısa heceyle yazılmıştır. Bu yüzden yukarıdaki tabloda taktî' işaretini kelimenin sonuna koyduk. Hâlbuki kelimenin aslı "kurbân" şeklinde olmalıdır. Kelimeyi bu şekilde yazınca "kurbân" kelimesinin bir sonraki "olayım" kelimesiyle ulama yapılarak okunması gerekir. Bu ikinci okuyuş âhenk bakımından daha uygundur. Bu durumda taktî' işaretini de "kurbâ/n" şeklinde koymak daha doğru olacaktır. Mısra sonundaki "hilâl" kelimesinin son hecesi aruz kurallarına göre medli bir hecedir. Mısra sonları ise mutlaka tek kapalı/uzun hece olmalıdır. Buna göre "hilâl" kelimesinin ikinci hecesinde zihâf yapılmıştır denilebilir.				

6.	**Kahraman ır/kıma bir gül…/ ne bu şiddet/ bu celâl?**	—	1	—	1
	Bu mısrada "Kahraman ırkıma" kelimeleri arasında zaruri bir ulama var gibi görülebilir. Ancak "ırk" kelimesi Arapça olup 'ayn harfiyle başlar. Yani Arap harfleriyle yazıma göre bir ulama söz konusu değildir. Yine de Türk edebiyatında aruz kurallarına göre 'ayn harfiyle başlayan kelimeler vezin gerektirdiğinde kendinden önceki kelimeyle ulama yapılarak okunabilir ve buna "vasl-ı 'ayn" adı verilir (Saraç, 2007: 209). Tamlamada Türkçe telaffuz öncelenip uygulanmamış bir ulama var sayılırsa tamlamanın "kahraman" şeklindeki sıfat kelimesinin daha vurgulu bir hale geldiği görülmektedir. Yine mısra sonundaki "celâl" kelimesinin ikinci hecesinde zihâf yapıldığı söylenebilir.				
7.	**Sana olmaz/ dökülen kan/larımız son/ra helâl,**	—	1	—	—
	Mısrada hiçbir vezin tasarrufuna ihtiyaç duyulmaz. Asıl vezne tamamıyla uygundur. Bununla birlikte son hece için yukarıda olduğu gibi zihâflı denilebilir.				
8.	**Hakkıdır, Hak/k'a tapan, mil/letimin is/tiklâl.**	—	1	—	1
	Üçüncü tef'ileye denk düşen yerde, "milletimin istiklâl" kelimeleri arasında yapılması gereken ulama vezin gereği uygulanmamalıdır. Uygulanmayan ulama iyelik anlamını kuvvetlendirmiştir. Bendin diğer mısralarında olduğu gibi son hecede de zihâf yapılmıştır.				
9.	**Ben ezelden/ beridir hür/ yaşadım, hür/ yaşarım.**	—	2	1	—
	En baştaki "Ben ezelden" kelimeleri arasında ulama yapılmıştır. Kök haliyle kullanılan, aslı "hürr" şeklinde şeddeli olan kelime çok eski tarihlerden itibaren Türkçede "hür" şeklinde seslendirilmektedir. Dolayısıyla medli okumayı gerektirmez. Âkif'in bu mısraında da kelimenin Türkçedeki kullanımı aynen sürdürülmüştür. Yine de bu iki kelimenin aslı göz önünde bulundurulunca zihâflı olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.				
10.	**Hangi çılgın/ bana zincir/ vuracakmış? /Şaşarım!**	—	—	—	—
	Mısrada herhangi bir aruz tasarrufuna gerek bulunmamaktadır.				
11.	**Kükremiş sel/ gibiyim; ben/dimi çiğner,/ aşarım;**	—	—	—	1
	Mısra sonunda yer alan "çiğner aşarım" kelimeleri arasındaki ulama vezin gereği uygulanmamalıdır. Uygulanmayan ulamanın anlama kattığı vurgu ilk bakışta görülebilmektedir.				
12.	**Yırtarım dağ/ları, engin/lere sığmam,/ taşarım.**	—	—	—	—
	Bu mısra da yazıldığı aruz veznine tamamıyla uygundur.				

13.	**Garb'ın âfâ/kını sarmış/sa çelik zırh/lı duvar;**	—	1	1	—
	"Garb'ın" kelimesinden sonra "âfâk" kelimesi geldiği için bu iki kelime arasında ulama yapılmalıdır. Bu sayede ilk kelimenin ikinci hecesi açık bir hâle gelecektir. 3. tef'ilenin sonunda yer alan "zırh" kelimesi Farsça kökenli olup ardından sessizle başlayan bir ek aldığı için aslında medli okunmalıdır. Fakat kelimenin Türkçedeki kullanımına göre medli okunuşu değil tek kapalı hece şeklindeki kullanımı tercih edilmiştir. Aruz bilgisine göre bu tasarruf bir çeşit zihâf olarak kabul edilebilir.				
14.	**Benim iman/ dolu göğsüm/ gibi serhad/dim var.**	—	1	1	—
	Baştaki "Benim iman" kelimeleri arasında ulama yapılmalıdır. Ayrıca "iman" kelimesinin aslında ikinci hecesi de uzundur.				
15.	**Ulusun, kork/ma! Nasıl böy/le bir îmâ/nı boğar,**	—	—	1	—
	Mısrada yer alan "korkma!" kelimesinin ilk hecesi çift ünsüzle bitip ardından sessizle başlayan bir ek aldığı halde medli bir hece değildir. *İstiklâl Marşı*'nın ilk kelimesiyle aynı olan bu kelime Türkçe olduğu için ilk hecesi medli değil, tek kapalı bir hece olarak değerlendirilir. 3. tef'ilede-ki "bir îmânı" kelimeleri arasında ise vezin gereği ulama yapılmalıdır.				
16.	**"Medeniyet!"/ dediğin tek/ dişi kalmış/ canavar?**	—	2	—	—
	Bu mısra yazıldığı vezne tamamıyla uygundur. Fakat ilk kelimenin aslının "Medeniyyet" şeklinde şeddeli olduğu unutulmamalıdır. Kelime bugünkü telaffuzuyla seslendirildiğinde vezinde aksama meydana gelecektir. Mısraın sonundaki "canavar" kelimesinin aslı Farsça "cân-âver" olsa da kelime tamamıyla farklı bir seslendirilişle Türkçeleşmiştir. Aruz hususunda kelimenin illa ki aslından yola çıkmak gerekirse bu kelimenin ilk iki hecesinde zihâf olduğu söylenebilir.				
17.	**Arkadaş! Yur/duma alçak/ları uğrat/ma sakın;**	—	—	—	—
	Herhangi bir aruz tasarrufuna gerek duyulmayan mısralardan biri de budur.				
18.	**Siper et göv/deni, dursun/ bu hayâsız/ca akın.**	—	—	1	—
	"Siper et" kelimeleri arasında ulama yapılmalıdır.				
19.	**Doğacaktır/ sana va'det/tiği günler/ Hakk'ın…**	—	—	—	—
	Bu mısrada herhangi bir aruz tasarrufuna başvurulmamıştır.				
20.	**Kim bilir, bel/ki yarın… bel/ki yarından/ da yakın.**	—	—	—	—
	Mısrada yer alan kelimeler vezne uygun olup herhangi bir aruz tasarrufuna gerek duyulmamıştır. Günümüz okuyuşunda bu mısrada yer alan "yarın" ve "yarından" kelimelerinin ilk hecesi genellikle uzun bir ünlü gibi seslendirilmektedir. Hâlbuki vezin bilgisi kelimenin ilk hecelerini kısa bir şekilde okumayı gerekli kılmaktadır.				

21.	**Bastığın yer/leri "toprak!"/ diyerek geç/me, tanı!**	1	—	—	—
	Bu ve sonraki üç mısraın son hecesi açık ve aynı zamanda kısadır. Aruz bilgisine göre bütün vezinlerin sonu daima kapalı veya uzun olarak değerlendirilir. Bu durum klasik dönem aruzundaki âhenk anlayışıyla da ilgilidir. Mısra sonunun kapalı/uzun olması, bugün aruz bilgisi denildiği zaman sadece anladığımız hece altına çizgi (_) koymak anlamına gelmez. Aynı zamanda mısra sonunda kısa bir hece olduğu zaman bunu imâleli okumak gerektiğini de ifade eder. Fakat bu estetik tavrın asırlara göre değiştiği muhakkaktır. Âkif'in yaşadığı dönemde imâle konusu ciddi tenkitlere uğramış, Türkçe kelimelerde imâle olmaması konusunda şair ve nâzımların büyük çaba sarf ettiği görülmüştür. Bununla birlikte imâlenin kaçınılmaz olduğu durumlarda da imâlelerin mümkün olduğunca az belli edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu görüşü benimseyip uygulayan Âkif hele mısra sonundaki imâlelerin hiç hissettirilmemesi gerektiğini savunur (Ersoy, 1327: 359). Buna göre vezin gereği imâleye sahip olan son hece inşâd esnasında uzatma yapılmadan tabiî haliyle okunmalıdır. Bu husus 22, 23 ve 24. mısraların son hecesi için de geçerlidir.				
22.	**Düşün altın/daki binler/ce kefensiz/ yatanı.**	1	—	1	—
	Mısraın başındaki "Düşün altındaki" kelimeleri arasında ulama yapılmalıdır.				
23.	**Sen şehîd oğ/lusun, incit/me, yazıktır/ atanı;**	1	—	1	2
	"Şehîd" kelimesi farklı dönemlerde olduğu gibi bu dönem metinlerinde de Türkçe telaffuzda kısa ünlülü haliyle kullanılmıştır. Özellikle Yahya Kemal Beyatlı gibi yeni aruzu uygulayan şairlerin şiirlerinde bu tarz kelimelerin Türkçe telaffuzunu tercih ettiği görülmektedir. Âkif'in bu mısraındaki kullanımda ise kelimenin "şehîd" veya "şehit" şeklindeki telaffuzu aruz açısından sıkıntı teşkil etmez. Ancak kelimenin aslındaki uzun harfin korunup ardından gelen kelimeye ulama yapılması daha âhenkli bir okuyuşu mümkün kılmaktadır. Yine mısrada karşımıza çıkan "oğlusun incitme" ve "yazıktır atanı" kelimeleri arasında bulunan ulamanın vezin gereği yapılmaması gerekmektedir. Burada uygulanmayan ulamaların da anlama sağladığı katkı açıkça görülmektedir.				
24.	**Verme, dünyâ/ları alsan/ da, bu cennet/ vatanı.**	1	—	—	—
	Son heceyle ilgili yukarıda belirtilen imâle dışında mısra, yazılmış olduğu vezne uygun olup tef'ilelerde herhangi bir aruz tasarrufuna ihtiyaç bulunmamaktadır.				
25.	**Kim bu cennet/ vatanın uğ/runa olmaz/ ki fedâ?**	—	—	—	1
	İkinci tef'ilenin sonundaki son iki hecenin kapalı hece olması için "vatanın uğruna" kelimeleri arasındaki ulama yapılmamalıdır. Uygulanmayan bu ulama "vatanın" kelimesi üzerindeki vurguyu kuvvetlendirmektedir.				
26.	**Şühedâ fış/kıracak, top/rağı sıksan/ şühedâ!**	—	—	—	—
	Bu mısrada herhangi bir vezin tasarrufuna ihtiyaç bulunmamaktadır.				

27.	**Cânı, cânâ/nı, bütün va/rımı alsın/ da Hudâ,**	1	—	—	—
	Mısraın başındaki "cân" ve "cânân" kelimeleri Türkçede kısa ünlülerle telaffuz edilmektedir. Şiir dilinde ise veznin gerektirdiği kısa ve uzun ünlülü şekilde tercih edilebilmektedir. Âkif'in bu mısraında bahsi geçen iki kelime vezin gereği uzun ünlülerle okunmalıdır. Mısradaki "varımı" kelimesinin ilk hecesi uzun olmalıdır. Kelimenin kökeni Türkçe olduğu halde bu kelimenin aslında yer alan uzun ünlü burada da karşımıza çıkmıştır. Genel kullanım "var" kelimesinin kısa seslendirilişi şeklindedir. Bu yüzden bu ilk hece için imâleli okunmalıdır denilebilir. Kelime "vârımı" şeklinde okununca vezne uygun hale gelecektir.				
28.	**Etmesin tek/ vatanımdan/ beni dünyâ/da cüdâ.**	—	—	—	—
	Mısrada herhangi bir aruz tasarrufuna ihtiyaç bulunmamaktadır.				
29.	**Ruhumun sen/den, İlâhî,/ şudur ancak/ emeli:**	1	—	2	1
	İkinci tef'ilede art arda gelen "senden" ve "İlâhî" kelimeleri arasında vezin gereği ulama yapılmalıdır. Ancak bu iki kelime arasına noktalama işareti olarak virgül (,) konulduğu görülür. Bu virgülü vezin konusunda hataya yer vermeyen Âkif'in bilinçli bir şekilde koyduğu anlaşılmaktadır. Virgülü bir dizgi hatası olmadan Âkif'in bizzat koyduğunu varsayarsak bu iki kelime arasındaki virgülden doğan boşluğun ulamaya engel olmayacak bir surette yerine getirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılır. Ulamaya engel olmayan bu virgül sayesinde aslında tef'ilenin ilk hecesinde olan vurgu ikinci heceye kaydırılmış olur. Mısrada vezin gereği "şudur ancak" kelimeleri arasında ulama yapılması gerekirken "ancak emeli" kelimeleri arasındaki ulamanın yapılmaması gerekir. 6. bendde olduğu gibi yine mısra sonundaki açık/kısa hece, mısra sonlarının daima kapalı olması kuralı gereği imâleli olmalıdır. Fakat Âkif'in böyle hecelerdeki imâleyi inşâd esnasında terk ederek kelimeyi tabiî haliyle okuma taraftarı olduğu unutulmamalıdır. 30, 31, 32. mısraların son hecesinde de durum aynen bu şekildedir.				
30.	**Değmesin ma'/bedimin göğ/süne nâ-mah/rem eli!**	1	—	1	—
	Son tef'ilede yer alan "eli" kelimesi öncesinde gelen "nâ-mahrem" kelimesiyle ulama yapılarak okunmalıdır.				
31.	**Bu ezanlar/-ki şehâdet/leri dînin/ temeli**	1	1	—	—
	İlk tef'iledeki "ezanlar" kelimesinin kökü olan "ezân" kelimesinin aslı uzun heceye sahiptir. Kelimenin ikinci hecesindeki uzun ünlü Türkçede kısa bir şekilde seslendirilmektedir. Âkif kelimenin Türkçe telaffuzunu tercih etmiştir. Dolayısıyla bu kelimede zihâf yapılmıştır.				
32.	**Ebedî yur/dumun üstün/de benim in/lemeli**	1	—	1	1
	Vezin gereği "yurdumun üstünde" kelimeleri arasında ulama yapılması gerekirken "benim inlemeli" kelimeleri arasındaki ulamanın terk edilmesi icap eder. Terk edilen ulamada "benim" kelimesinin vurgulandığı görülür.				

33.	**O zaman vec/d ile bin sec/de eder –var/sa- taşım;**	—	1	1	—
	"Zaman" kelimesinin aslı Arapça "zamân" şeklinde uzun ünlülüdür. Sonu nun(ن) harfiyle biten uzun ünlülü heceler tek kapalı değere sahip bir hece şeklinde kabul edilse de Âkif kelimenin Türkçe seslendirilişini tercih etmiş olmalıdır. Yine de aruz kurallarına göre "zaman" kelimesinin zihâflı olduğu kabul edilmelidir. Vezin gereği "vecd ile" kelimeleri de ulama yapılarak okunmalıdır.				
34.	**Her cerîham/dan, İlâhî,/ boşanıp kan/lı yaşım,**	—	—	1	—
	Mısrada yer alan "cerîhamdan" ve "İlâhî" kelimeleri için de yine 29. mısrada görülen hususlar geçerlidir. Bu kelimeler arasında vezin gereği ulama olmalıdır. Fakat noktalama işareti de değerlendirme esnasında göz ardı edilmemelidir. Kullanılan noktalama işaretiyle "İlâhî" kelimesindeki nidâ anlamı kuvvetlendirilmiştir.				
35.	**Fışkırır rû/h-i mücerred/ gibi yerden/ na'şım;**	—	—	—	—
	Bu mısrada herhangi bir vezin tasarrufuna gerek bulunmamaktadır.				
36.	**O zaman yük/selerek Ar/ş'a değer, bel/ki başım.**	—	1	—	1
	33. mısrada olduğu gibi "zaman" kelimesinde zihâf yapılmıştır. Latin harfleriyle yazımda "yükselerek Arş'a" kelimeleri arasında uygulanmayan bir ulama olduğu düşünülebilir. Fakat "Arş" kelimesi zaten 'ayn harfiyle başlar ve Arap harfleriyle yazımı "عرش" şeklindedir. Aruz kurallarına göre 'ayn harfiyle başlayan kelimeler vezin gerektirdiğinde kendinden önceki kelimeyle ulama yapılabilir ve buna "vasl-ı 'ayn" adı verilir (Saraç, 2007: 209). Fakat bu mısrada vasl-ı 'ayn yapılmasına da gerek yoktur. Yine de Türkçe telaffuzun öncelendiği ve iktibas ettiğimiz metinde 'ayn işareti konulmadığı göz önünde bulundurulunca bu iki kelime arasında uygulanmayan bir ulamadan bahsedilebilir. Böylece "yükselerek" kelimesindeki vurgu daha da kuvvetlenir.				
37.	**Dalgalan sen/ de şafaklar/ gibi ey şan/lı hilâl;**	—	2	—	—
	Aslı Arapça "şân" olan kelime bu mısrada Türkçedeki haliyle kısa bir şekilde yer almaktadır. Bu bakımdan "şanlı" kelimesinin ilk hecesi zihâflıdır. Yine mısra sonlarının tek kapalı hece olarak kabul edilmesinden dolayı "hilâl" kelimesinin medli son hecesi de zihâflı sayılmalıdır.				
38.	**Olsun artık/ dökülen kan/larımın hep/si helâl.**	—	1	1	—
	Hemen başta yer alan "Olsun artık" kelimeleri arasında ulama yapılmalıdır. Bu mısraın sonundaki "helâl" kelimesinin son hecesi de zihâflı kabul edilmedir.				

39.	**Ebediyen/ sana yok, ır/kıma yok iz/mihlâl:**	—	1	—	1
	Mısra başındaki kelimenin "Ebediyyen" şeklinde şeddeli harfle okunması gerekir. "Ebediyen" şeklindeki okunuşta üçüncü hecenin yanlış bir vezin değerinde olduğu ortaya çıkacaktır. Latin harfleriyle yazımda 2. tef'ilede yer alan "yok" ve "ırkıma" kelimeleri arasında uygulanmayan bir ulama olduğu ve bunun virgülle de belirtildiği düşünülebilir. Ancak "ırk" kelimesi Arapça asıllı olup 'ayn harfiyle başladığından dolayı zaten arada ulama yapılmamaktadır. Bununla birlikte Türkçede bu tarz kelimelerin gerekli durumlarda Türkçe seslendirilişine dayanarak vasl-ı 'ayn yapılabileceği de unutulmamalıdır. Yine mısra sonundaki "izmihlâl" kelimesinin son hecesi zihâflı kabul edilmelidir.				
40.	**Hakkıdır, hür/ yaşamış bay/rağımın hür/riyet;**	—	1	—	—
	"Hür" kelimesi 9. mısrada belirtildiği gibi zihâflı kabul edilmelidir. Bunun dışında mısradaki son kelime "hürriyyet" şeklinde şeddeli okunmalıdır. Kelime "hürriyet" şeklinde okunursa vezin aksamaktadır.				
41.	**Hakkıdır, Hak/k'a tapan mil/letimin is/tiklâl!**	—	1	—	1
	3. tef'ilenin içinde bulunduğu "milletimin istiklâl" kelimeleri arasındaki ulama vezin gereği uygulanmamalıdır. Uygulanmayan bu ulamanın "milletimin" kelimesindeki vurguya kuvvet verdiği görülmektedir. 4. tef'iledeki "istiklâl" kelimesinin son hecesi de zihâflı sayılmalıdır.				
	Toplam	9	19	17	15

Tablodaki verilerden yola çıkarak şu hususları tespit etmek mümkündür:

1. İmâle konusunda Âkif, eski aruzdan farklı bir uygulamayı takip etmektedir. İmâlelerin 8 tanesi mısra sonundaki heceye tekabül eder. Bu hecelerin de uzatarak okunmasını Âkif'in tasvip etmediğini İnşâd makalesinden yola çıkarak belirtmiştik. Yalnızca 27. mısradaki "varımı" kelimesinin ilk hecesinde yapılan imâlenin işlevsel olduğu görülür. Bu imâle ile aynı mısrada yer alan "cân, cânân" kelimeleriyle bir ahenk sağlandığı gibi vurgulu bir anlam da ortaya koyulmuştur.

2. Zihâf konusunda da Âkif'in klasik aruzdan farklı bir yaklaşımda olduğu görülür. Zihâflı hecelerden 8 tanesi mısra sonuna tekabül eder. Bunlar aslında medli hecelerdir. Ancak Âkif yeni aruza göre mısra sonlarını belirgin bir medle uzatmayı tercih etmemiştir. Bir diğer zihâf örneği de "hürr, zırh" gibi kelimelerde karşımıza çıkar. Âkif aslında kendinden sonra sessiz bir harf gelince medli olması gereken bu tarz kelimelerin Türkçe telaffuzunu öncelemiştir. Yine "zamân, ezân, şân" gibi uzun ünlülü hecelere sahip kelimelerin Türkçe telaffuzunu esas alarak mısralarını tanzim etmiştir. Aslından tamamen uzaklaşıp Türkçede kendine has bir telaffuzla seslendirilen "canavar" kelimesi için de zihâftan bahsedilebilir. Bu bakımdan zihâf uygulamalarından hiçbiri doğrudan ahenge etki etmemiştir denilebilir. Bunların sadece klasik aruz bilgisine göre zihâf oldukları belirtilebilir.

3. *İstiklâl Marşı* boyunca karşımıza çıkan uygulanmış ulamalar kelimeler arasındaki bağlantıyı ve ifadedeki akıcılığı sağlamıştır. Umumiyetle "Garb'ın âfâkı, şehîd oğlu" gibi tamlama kelimelerinde karşılaşılan ulamalar kelimeler arasındaki anlam bağını kuvvetlendirmektedir. Ayrıca uygulanan ulamalar sayesinde vurgu ikinci kelime üzerinde yoğunlaşmaktadır.

4. *İstiklâl Marşı*'na asıl destansı sesi kazandıran hususun uygulanmayan ulamalar olduğu söylenebilir. Sayıca her ne kadar uygulanan ulamalardan az olsa da mısralarda yüklendiği görev bakımından ağırlık sahibidir. Özellikle ilk iki dörtlükte uygulanmayan ulamalar sayesinde daha kuvvetli bir ses ortaya koyulmuştur. Bu mısralarda karşımıza çıkan "yüzen al, tüten en, benimdir o, milletimindir ancak, milletimin istiklâl" kelimeleri arasındaki vezin gereği uygulanmayan ulamalar kelimelerdeki vurguya doğrudan etki etmekte ve anlama büyük bir katkı sağlamaktadır. Bunlardan başka uygulanması gerektiği halde noktalama işaretiyle ayrılan ifadeleri de göz önünde bulundurunca Âkif'in ulamaları uygulamama konusundaki bilinçli tercihi açıkça fark edilebilmektedir.

Metnin alıntılandığı resmî İnternet sitesinde yer alan *İstiklâl Marşı* dosyasındaki teklif edilebilecek bazı değişiklikleri de şu şekilde sıralamak mümkündür:

Vezin zaruretleri ve vezne uygun okuyuş göz önünde bulundurulunca 5. mısradaki "kurban" kelimesi "kurbân" şeklinde, 14. mısradaki "iman" kelimesi "îman" şeklinde, 16. mısradaki "Medeniyet" kelimesi "Medeniyyet" şeklinde, 29. mısradaki "Ruhumun" kelimesi "Rûhumun" şeklinde, 39. mısradaki "Ebediyen" kelimesi "Ebediyyen" şeklinde ve 40. mısradaki "hürriyet" kelimesi "hürriyyet" şeklinde yazılmalıdır. Alıntı yapılan dosyadaki *İstiklâl Marşı* metninde Türk Dil Kurumu'nun imlâ tercihlerine haklı olarak tam anlamıyla uyulmadığı görülür. Dolayısıyla belirttiğimiz tekliflerle kelimelerin imlâ edilmesi Âkif'in sesini daha iyi duyuracaktır. Ayrıca 14. mısrada kelime "iman" şeklinde karşımıza çıkarken hemen bir sonraki mısrada "îmân" şeklinde imlâ edilmiştir. Bu tercihlerden ikincisi vezin değerlerini tam olarak yansıtmaktadır. İlk kelimenin de vezin değerini yansıtabilmek için yukarıda belirttiğimiz "îman" şekliyle imlâ edilmesi doğru olacaktır. Yine 29. mısrada yer alan "Ruhumun" kelimesinin kökü 35. mısrada "rûh-i mücerred" tamlamasında karşımıza çıkar. Kelime 35. mısrada vezni de karşılayan "rûh" şeklinde doğru imlâ edilmiştir. Bu imlânın 29. mısrada da tercih edilerek kelimenin "Rûhumun" şekline getirilmesi gerekmektedir.

İstiklâl Marşı buraya kadar ele alınarak açıklanan aruz kuralları, Âkif'in aruz tasarrufları, metnin anlamı ve yine Âkif'in inşâd hakkındaki fikirleri göz önünde bulundurularak okunmalıdır. Çünkü bu şekilde bir okuyuş bizi *İstiklâl Marşı*'mızın Âkif'in elinden çıkan ilk haline ulaştıracaktır. Bu sayede metnin yazıldığı şartlar, Âkif'in içinde bulunduğu şuur ve his durumu daha iyi anlaşılabilecektir.

Sonuç

Buraya kadar görüldüğü üzere *İstiklâl Marşı*, Âkif'in Safahat'taki aruz anlayışından ayrı düşünülemez. Âkif uzun tecrübeler sonunda aruz vezniyle Türkçeye en uygun manzumeleri kaleme alabilmeyi başarmıştır. Bununla birlikte *İstiklâl Marşı* onun aruzdaki başarısının en mükemmel örneklerinden biri olmuştur. Yaptığı her bir aruz tasarrufunda belli bir kasıt, belli bir amaç gözeten Âkif anlamdan da asla taviz vermemiştir. Aruzun Türkçedeki son deminde Türkçe aruzu zirveye taşıyan Âkif dile olan hâkimiyetini de ortaya koyar. Türkçe sağlam cümle yapısının, söyleyiş güzelliğinin ve ses-mânâ uyumunun mümtaz bir örneği olarak *İstiklâl Marşı*'nın aruz bakımından kıymeti de oldukça yüksektir. Vezin kusuru denebilecek, âhengi ortadan kaldırdığı iddia edilebilecek tek bir heceye bile rastlanmaz. İmâle ve zihâflara sebep olan husus Âkif'in Türkçe telaffuzu öncelemesidir. Bununla birlikte bu tasarruflar âhenk ve mana hususunda herhangi olumsuz bir sonuca sebep olmaz. *İstiklâl Marşı*'nda âhengi şekillendiren hususların başında ulamalar gelir. Uygulanan ulamalar iyelik ve ilgi gibi kelime gruplarını bağlayıp akıcılığı sağlamaktadır. Uygulanmayan ulamalar ise çok daha etkili olmuş, anlama kuvvet verecek şekilde belirli kelimeler üzerinde vurgu yoğunlaşmıştır. Uygulanmayan ulamaları Âkif'in destansı bir ses ortaya koymak için bilinçli bir tercihle takip ettiği anlaşılır.

Mana bakımından zaten destanlaşmış olan *İstiklâl Marşı*'nın temeli diyebileceğimiz veznini de bilmenin ne kadar önemli olduğu metinde ortaya konulan aruzla ilgili tasarruflardan da anlaşılabilecektir. Yukarıda sıralanan hususlar uygulamaya koyulduğunda bu marşın inşâdında vezne dikkat etmenin manayı aktarmada ve daha yoğun hissettirmede etkili olduğu görülecektir. Türkçenin olduğu gibi aruzun da en seçkin örneklerinden olan *İstiklâl Marşı*'nın göz ardı edilen vezni doğru, anlaşılır ve cazip bir şekilde anlatıldığında hep bir önyargıyla yaklaşılan aruz vezninin de etrafındaki kara bulutlar dağılacaktır. Bu sayede *İstiklâl Marşı*'mızda telkin edilen, köklerinden kuvvet alarak geleceğe yön verme gayretleri Türkçe zemininde hayat bulacaktır.

Kaynakça

Banarlı, Nihad Sâmi (1983). *Resimli Türk Edebiyâtı Târihi - Destanlar Devrinden Zamânımıza Kadar*, Cilt: I-II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Çantay, Hasan Basri (1966). *Âkifnâme (Mehmed Âkif)*, İstanbul: Ahmed Sait Matbaası.

[Ersoy], Mehmet Âkif (1327). "Edebiyat Bahisleri: İnşâd", *Sırât-ı Müstakîm*, Cilt: VII, Sayı: 179, s.s. 358-360.

Ersoy, Mehmet Âkif. "*İstiklâl Marşı*", https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/istiklalmarsi_metin.pdf (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

Güneş, Mustafa (2010). "Bir Aruz Ustası Olarak Mehmet Âkif Ersoy", *Erdem (Atatürk Kültür Merkezi) Dergisi*, Cilt: 58, s.s. 243-254.

Köprülü, M. Fuad (1965). "Arûz - Arap Arûzunun Diğer İslâmî Edebiyatlara Tesiri", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: I, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.s. 634-653.

Kuntay, Mithat Cemal (1986). *Mehmet Akif Ersoy: Hayatı-Seciyesi-Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Saraç, M. A. Yekta (2007). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: 3F Yayınevi.

Şafak, Yakup (1999). "Mehmet Âkif ve Aruz", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, s.s. 225-236.

21 Şubat 1337 (1921) tarihli Açıksöz Gazetesi'nde *İstiklâl Marşı*

